

KI VIGYÁZ A MUNKAVÁLLALÓ ANYA GYERMEKÉRE? Az egy éven aluli gyermekek napközbeni ellátása Franciaországban

MAKAY ZSUZSANNA

Bevezetés

A fejlett országokban alapvető fontosságú, hogy a munkavállaló szülőknek lehetőségük legyen munkaidejük alatt gyermeküket megfelelő, az állam által szabott feltételek szerint működő intézmények, személyek gondozására bízni. Egy ilyen intézményrendszer egyrészt megkönnyíti a női munkavállalást, ami csökkenti a családok elszegényesedését a kétszülős, valamint az egyre gyakrabban előforduló egyszülős családokban.¹ Másrészt hozzájárul a jelenlegi nyugdíjrendszerek fenntartásához ezen a társadalmakban, amelyekben folyamatosan nő az idősek aránya (OCDE 2007a). Harmadrészt pedig a munka és a gyermekvállalás összeegyeztetésének megkönnyítésével a rendszer pozitívan hathat a gyermekvállalásra ezen országokban, ahol folyamatosan csökken a vállalt gyermekek száma és nem biztosított a népesség reprodukciója. Erre utalnak azok a kutatások, melyek az utóbbi években pozitív összefüggést mutattak ki a nők munkavállalása és a termékenység között (Ahn – Mira 2002; Neyer 2006; OCDE 2007a).

Franciaországban, ahol a nők nagy része dolgozik és ahol európai viszonylatban magas a termékenység, alapvető fontosságú a gyermekfelügyeleti rendszerek elérhetősége. Számos tényező, mint a rendszer sokfélesége, valamint olyan ellátás kínálása a szülőknek, mely közel van lakhelyükhöz, rugalmas, és amelyet anyagilag is meg tudnak engedni maguknak, megkönnyíti a munkavállalást gyermekvállalás mellett és fordítva. A rendszer elérhetősége és minősége ugyanis pozitív hatást gyakorol a két szerep összeegyeztetésére, és a termékenységre is (Rindfuss – Brewster 1996).

Ebben a cikkben az 1 éven aluli gyermekek ellátásával foglalkozunk. Először arra keresünk választ, hogy Franciaországban ki gondozza és neveli a munkaidő alatt azokat a 1 évesnél fiatalabb első- és másodszülött gyermekeket, akiknek az édesanyja dolgozik. A munkavállaló nőket vizsgáljuk tehát életük

¹ Azon kétszülős családokhoz képest ahol csak az egyik szülő dolgozik, 75%-kal csökken a szegénység azokban, ahol mindketten dolgoznak. Hasonlóképpen az egyszülős családokban 60%-kal csökken a szegénység, hogyha a szülő dolgozik, mint hogyha nem dolgozik (Förster – d'Ercole 2005).

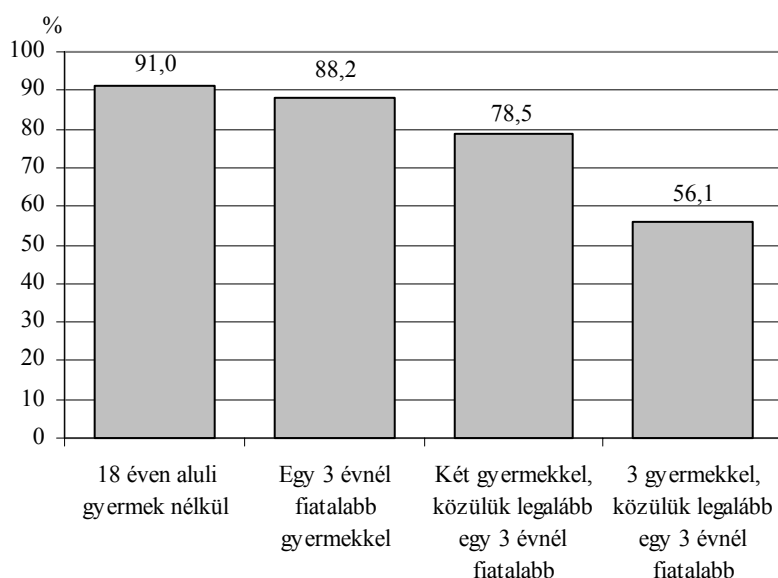
két állomásán: az első és a második gyermek megszületésének idején. A második kérdés pedig az, hogy milyen tényezőktől függ, hogy a szülők milyen ellátási formát vesznek igénybe. Ennek feltárásához sorra veszünk számos demográfiai változót, valamint az anya és az apa munkahelyi jellemzőit.

A tanulmány első felében bemutatjuk a téma szempontjából fontos franciaországi családpolitikai és munkapiaci intézkedéseket. Ezt követően bemutatjuk az adatokat és az almintákat, majd leíró elemzés keretében megvizsgáljuk, hogy mi különbözteti meg a munkavállaló szülőket az inaktívaktól, és hogy ki vigyáz a gyermekeikre. Végül a magyarázó modellekre kerül sor, felsorakoztatjuk a hipotéziseket és az eredményeket, melyeket a tanulmány végén összegzünk.

A gyermekvállalás melletti foglalkoztatás körülményei Franciaországban

Franciaországban a foglalkoztatottak 46,3%-a nő, ez az arány meghaladja az Európai Unió átlagát (Eurostat 2008). Ugyanakkor, a többi országhoz hasonlóan, gyermekük megszületése után Franciaországban is elsősorban a nők szakítják meg pályájukat vagy módosítják munkarendjüket abból a célból, hogy összeegyeztethessék a gyermeknevelés igényeivel: a férfiak huszadannyi esetben csökkentik munkaidejüket, mint a nők (Pailhé – Solaz 2008). Ez a tény indokolja azt, hogy elemzésünkben azokkal a családokkal foglalkozunk, amelyekben az anya dolgozik, főként ezen családoknak kell ugyanis szembenézniük a munka és a gyermeknevelés összeegyeztetésének nehézségével.

A francia nők egy része nagyon hamar, a 16 hetes szülési szabadság után visszatér a munkaerőpiacra, míg a más országbeli nők általában ideiglenesen félbeszakítják munkájukat, hogy idejüket megszületett gyermeküknek tudják szentelni (Toulemon – Pailhé – Rossier 2008). Ugyanakkor, a többi országhoz hasonlóan, a gyermekek száma és kora Franciaországban is erősen meghatározza, hogy a nők hányad része aktív. Az I. ábra ezt az összefüggést mutatja be. A fiatal gyermekek számának növekedésével az aktivitás folyamatosan csökken, ám a harmadik gyermek megszületése hozza az igazi változást, ezt követően a nők kevesebb mint 60%-a marad aktív státusban (INSEE 2008).

Forrás: INSEE 2008.

*I. Francia nők aktivitási rátája a gyermekek száma és kora szerint
Activity rate of French women according to the number and age of children*

A családpolitika részben megmagyarázza a francia gyermekes nők magas munkavállalási hajlandóságát, hiszen alig néhány évvel ezelőttig a szülési szabadságon kívül nem részesültek egyéb fizetett szabadságban az első gyermek megszületése után, és jelenleg is csak a foglalkoztatott szülők kapnak fizetést a gyermeknevelés idejére.

2004 óta a szülőknek első gyermekük megszületése után féléves,² míg a második gyermek után 1994 óta hároméves fizetett szabadság jár. A szabadságot kezdettől fogva lehet részmunkaidővel kombinálni, és – az alacsony jövedelmű foglalkoztatottak számára is – kifizetődőbb részmunkaidőben dolgozni, mint az egész időt otthon tölteni,³ hiszen ez esetben a fizetés mellé az anyagi támogatás egy részét is megkapják. Emellett a gyermekfelügyeletre is lehet támogatást igényelni, ami azt jelenti, hogy csak a kereset kisebb részét kell a bölcsőde vagy gondozó kifizetésére fordítani. Ez az anyagi segítség arra ösztönzi a szülőket, hogy ne feketén alkalmazzanak gyermekgondozót.

² Az ebben a tanulmányban vizsgált szülőket még nem érintette ez az intézkedés.

³ Noha, ahogy látni fogjuk, ez függ az igénybe vett gyermekfelügyelettől is.

A családpolitikai rendszer logikájából következően sok kisgyerek már első életében sok időt tölt távol szüleitől. Számos tanulmány foglalkozik azzal, hogy milyen hatással van a gyermekek érzelmi és szellemi fejlődésére, ha az édesanya korán visszatér a munkaerőpiacra, és a gyermeket rokon vagy más személy neveli, esetleg bölcsődében vagy egyéb intézményben helyezik el napközben. A témában végzett kutatások különböző eredményekre jutottak annak függvényében, hogy a rövid vagy a hosszú távú következményeket vizsgálták (Waldfoegel – Han – Brooks-Gunn 2002; Bianchi M. 2000; James-Burdumy 2005). Ezekre az eredményekre részletesen nem térünk ki.⁴

Az Európai Unió legtöbb országában széles körben elterjedt a három és hat év közötti gyermekek intézményes elhelyezése. Franciaországban e korosztály tagjainak mintegy 99%-a jár az ingyenes *école maternelle*-ekbe, melynek már elnevezése is arra utal, hogy a gyermekeket hároméves korukban iskolásoknak tekintik. Magyarországon a 3 és 6 év közötti gyermekek 97%-a óvodás (KSH 2005; OCDE 2007b).

Ugyanakkor nagyobb különbségek mutatkoznak a háromévesnél fiatalabb gyermekek nevelését illetően. Dániában például, ahol a nők foglalkoztatási rátája az uniós országok közül a legmagasabb és ahol a termékenység is viszonylag magas, a gyermekeket első életévük során rendszerint a fizetett szabadságon lévő szülők nevelik. Az egyévesnél idősebb gyermekek 83%-a azonban már napközben intézményes nevelésben részesül, ez a legmagasabb arány az unióban (OCDE 2001). Dánia ellenpólusa Olaszország, ahol csupán a nők 46,6%-ának van munkája, és a 3 éven aluli gyermekek 6%-a jár bölcsődébe, a többire az édesanyja vigyáz (uo.). Mindemellett 1,35-ös termékenységi arányszámmal Olaszország Európa egyik olyan országa, ahol a legkevesebb gyermek születik (VID – IIASA – PRB 2008). Magyarországon a megfelelő korosztály tagjainak 11%-a bölcsődés (KSH 2000), de mivel az anyáknak két vagy három évig munkaviszonytól függetlenül jár fizetett szabadság, a gyermekek egy- vagy akár kétéves koruk előtt igen ritkán kerülnek bölcsődébe. Mindemellett Magyarországon is igen alacsony a teljes termékenységi arányszám.

A kisgyermek napközbeni ellátásának lehetőségei Franciaországban

A gyermekfelügyeletnek lehetnek nem fizetett és fizetett formái. Az előbbi általában a családtagok biztosítják, nevezetesen a szülők – olykor munka mellett –, a nagyszülők, ritkább esetben pedig más rokon vagy ismerős. A fizetett felügyeletnek Franciaországban három főbb intézményes változata ismert.

⁴ Minderről részletesen lásd Blaskó Zsuzsa ebben a számban közölt tanulmányát: Az anya korai munkavállalásának hatásai a gyermek pszichés fejlődésére. Szakirodalmi áttekintés. 259–281.

A bölcsődék 9 hetestől 3 éves korukig fogadják be a gyermekeket, míg Magyarországon az alsó korhatár a 20 hét (NM 1998). Franciaországban praktizálnak „külső” fizetett gondozónők, akik a maguk lakásában gondozzák általában több család két vagy három gyermekét. Vannak továbbá olyan „otthoni” gondozónők, akik kizárólag a megbízó család egy vagy több gyermekével foglalkoznak, a gyermek(ek) otthonában. Ez a magas költség miatt (egy család fizeti a gondozónőt) akkor fizetődik ki, ha több gyermekről van szó. Jellemző, hogy ennek a formának a részesedése csupán 1%-os (Blanpain 2006). Ez magyarázza, hogy vizsgálásunk főleg a külső gondozónők szerepére irányul.

A háromfajta lehetőség közül nem feltétlenül válogathatnak a szülők, hiszen mind a térbeli fellelhetőség, mind az igényelt anyagi hozzájárulás korlátozó tényező lehet. Ezeket illetően a különbségek jelentősek. Ennek ellenére a rendszer hozzájárul ahhoz, hogy Franciaországban több gyermek születik, mint Európa többi országában, és hogy a gyermekvállalási tervek nagy része megvalósulhat. A franciák szerint ugyanis az övékéhez hasonló körülmények között élő családokban 2,3 az ideális gyermekszám (Toulemon – Leridon 1999), a teljes termékenységi arányszám pedig 2006-ban elérte a 2-t (Richet-Mastain 2007).

A napközbeni ellátás kiválasztása

A gyermekfelügyelet formájának kiválasztását több tényező befolyásolja. Egyik, hogy a szülők mit tekintenek megfelelőnek a gyermek számára, másik a kívánt ellátás elérhetősége az adott településen, harmadik pedig annak költsége.

Az elvileg fennálló szabad választási lehetőséget a településtípusok szerint igen eltérő kínálat korlátozza. A párizsi régióban és tágabb értelemben a nagyobb városokban található ugyanis a bölcsődék többsége, míg az ország északi részében jóval kisebb a 3 év alatti gyermekek számára rendelkezésre álló helyek száma (Baillieu 2007). Mindeközben komplementer viszony észlelhető a bölcsődék és a külső gyermekfelügyelők gyakorisága között: azokban a régiókban, ahol kevés a bölcsőde, több a külső gyermekfelügyelő, és fordítva (uo.). Ez nem változtat azonban azon a körülményen, hogy a különböző lehetőségek földrajzi elosztása behatárolja a szülők választási szabadságát.

1991-ben a családtámogatás egy új formája látott napvilágot, a *családi támogatás működési engedéllyel rendelkező külső gyermekfelügyelő alkalmazására* (AFEAMA – Aide familiale pour l’emploi d’une assistante maternelle agréée), melynek lényege a család által fizetendő munkáltatói járulékok átvállalása. Ezt a kedvezményt csak azon gyermekfelügyelők alkalmazására lehet igénybe venni, akiknek van „működési engedélyük”, vagyis részt vettek egy kötelező, hatvan-, illetve 2005 óta százhusz órás képzésen, és megkapták a jogosultságot.

Az intézkedés hatályba lépését követően rohamosan nőni kezdett a kiadott engedélyek száma: 1995 és 2000 között 39, míg 2000 és 2005 között 14%-kal (Blanpain – Momic 2007). Így 2005 decemberének végén a jogosult gyermekfelügyelők száma 337 ezret tett ki (uo.). Látni fogjuk, hogy ez a folyamat milyen hatással volt a kisgyermek felügyeletére.

A gyermekfelügyelet költsége befolyásolja a szülőknek azt a döntését, hogy egyikük – többnyire az anya – visszavonul-e a munkapiacról és maga gondoskodik-e gyermekéről. Ha a helyettesítés ára az anya jövedelméhez közel esik, akkor feltételezhetően inkább otthon marad gyerekeivel, hiszen a vele töltött idő kárpótolja azért a minimális anyagi előnyért, melyben fordított döntés esetén részesült volna. Ha azonban túl nagy jövedelemkiesést jelent az otthonlét, akkor valószínűleg inkább folytatja a munkáját, és a család külső felügyeletre bízta a gyermeket.

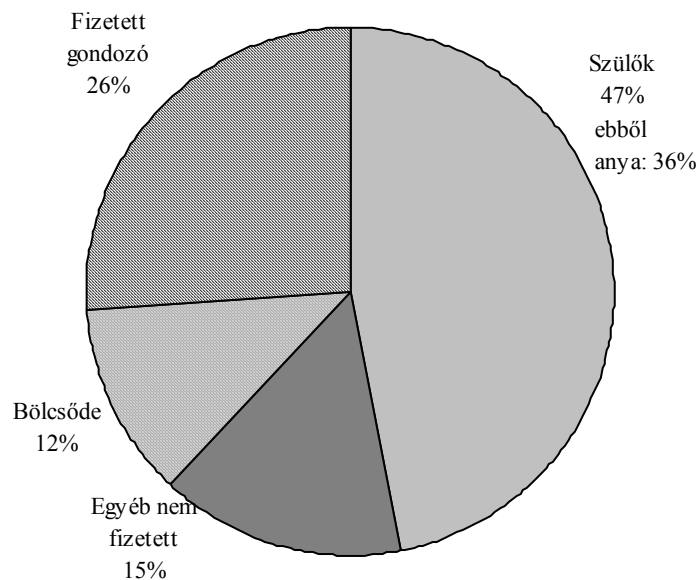
A család által fizetendő díj egyrészt a jövedelemtől, másrészt pedig az igénybe vett felügyeleti formától függ. Az alacsony jövedelmű családok például, amelyek semennyi vagy kevés jövedelemadót fizetnek, nem érvényesíthetik a bejelentett külső gyermekfelügyelő után járó adókedvezményt. Ugyanakkor a bölcsődei díj minden család számára szinte egyenes arányban van a jövedelmével, hiszen ennek 10%-át kell hozzájárulásként fizetniük (Legendre et al. 2003). Így az alacsony vagy közepes jövedelmű családok számára a bölcsőde sokkal kevésbé költséges megoldás, mint a gyermekfelügyelő teljes munkaidőben történő foglalkoztatása. Részmunkaidőben azonban számukra is megfizethető, ez esetben ugyanis a *Családi Pótlék Pénztára* (CAF – Caisses d’allocations familiales) szinte teljes mértékben átvállalja a munkáltatói költségeket (uo.).

A választási lehetőségek olykor behatároltak, de a szülők véleménye, és nevezetesen az, hogy mit tartanak a legjobbnak gyermekük számára, befolyásolhatja, hogy milyen gyermekfelügyeletet vesznek igénybe. A hat éven aluli gyermekeket nevelő szülők 43%-a szerint a „legmegfelelőbb” felügyelet a gyermek számára mikor mindketten dolgoznak a külső gyermekfelügyelő, a második legelfogadottabb a nagyszülők szerepvállalása 23%-kal, majd a bölcsőde következik 19%-os preferenciával (Damon – Croutte – Hatchel 2003). Ugyanakkor a szülők nagy része szerint a bölcsőde és a gyermekfelügyelő a „legjótékonyabb” a gyermek számára, miközben a bölcsődének érzik a legtöbb hátulütőjét is. Az a tény, hogy az utóbbiban nehéz helyet kapni, valamint rugalmatlan a nyitva tartásuk, a szülőket arra ösztönzi, hogy a gyakorlatban a gyermekfelügyelőt részesítsék előnyben még akkor is, ha ezzel lemondanak a legkevésbé költséges megoldásról. Ezen mérési eredmények alapján tehát úgy tűnik, hogy a szülők többsége a bölcsődét választaná, mivel a gyermekének az lenne a legjobb, ám helyhiány és a különböző kööttségek miatt mégis a gyermekfelügyelőnél kötnek ki, akinek sokkal rugalmasabb az időbeosztása.

Adatok a napközbeni ellátás igénybevételéről

A francia *Kutatói, tanulmányi és statisztikaelemzési igazgatóság* (DREES) adatai alátámasztják fenti állításunkat: azok a szülők, akik nem maguk vigyáznak gyermekükre, elsősorban külső gyermekfelügyelőre bízják őt, míg a bölcsődék igénybevételének aránya sokkal alacsonyabb. A *Kisgyermek napközbeni ellátása* c. 2002-es felmérés azt vizsgálta, hogy ki neveli két hónap és két és fél év közötti korukban a gyermekeket, függetlenül attól, hogy hányadikként születtek a családba, és hogy szüleik dolgoznak-e vagy sem. A felvétel módszere különbözik az általunk itt használt *Családok és munkáltatók* c. szintén francia felmérésétől. Az előbbi során a szülőknek egy naptár segítségével kellett bejelölniük, hogy egy átlagos héten mikor ki van a gyermekkel, illetve hol van a gyermek. A domináns felügyeleti módot a szerint határozták meg, hogy a gyermek hol és kivel töltötte a legtöbb időt. A felmérés alapján a megfelelő korú gyermekek 61%-a egyik szülőjével, 21%-a külső gyermekfelügyelőnél, 10%-a bölcsődében, 7%-a pedig a nagyszülőknél vagy más családtagnál van. Mint már említettük, csupán a gyermekek 1%-ára vigyáz házi gyermekfelügyelő (Blanpain 2006).

Ha az általunk elemzett *Családok és munkáltatók* c. felmérés adatait felhasználva az 1983 után született gyermekek első életévét vizsgáljuk a szerint, hogy szüleik elsődleges felügyeleti módként mit jelöltek meg, azt látjuk, hogy a fent hivatkozott statisztikához képest alacsonyabbnak mutatkozik a szülői nevelés aránya, magasabbnak az egyéb családtagoké, valamint a külső felügyelőé (az utóbbi kategória minimális arányban tartalmazza az igénybe vett házi gyermekfelügyelőket is) (II. ábra). A mi adatsorunk tehát a következő: szülők: 47%; fizetett személy: 26%; nagyszülők vagy más nem fizetett személy: 15%; bölcsőde: 12%.

Forrás: INED, Családok és munkáltatók c. felmérés, 2004–2005.

Mintaalanyok: Olyan nők, akiknek első gyermekük 1984 és 2003 között született.

Esetszám: 2802.

II. Az elsőszülött gyermekek elsődleges felügyeleti módja első életévükben Childcare of less than one year old, first born children

Adatok, alminták és kutatási módszer

A *Családok és munkáltatók* c. felmérés a francia demográfia intézet (INED), valamint a statisztikai intézet (INSEE) megbízásából 2004 végén és 2005 elején készült. A megkérdezettek a 20 és 49 év közötti korosztályból kerültek ki, összesen 9547 személyről van szó. Párhuzamosan a megkérdezettek munkahelye, összesen 4540 cég is kitöltött egy postán érkezett kérdőívet. A felmérés célja a munka és a gyermekvállalás összeegyeztetésével járó nehézségek jobb megértése volt, mind az egyének és családok, mind a munkáltatók szemszögéből.

Az egyedi kérdőív tartalmaz egy olyan részt, amely a család minden egyes gyermekére vonatkozóan tudakozódik a felől, hogy ki vigyázott rá első életéve során, valamint arról, hogy miként alakult (mindkét) szülő foglalkoztatása ugyanebben az időszakban.

Az itt elemzett minta kizárólag az 1984 és 2003 között született gyermekeket képviseli. A megfigyelt időszakot 19 évre szűkítettük, ez az időtartam azonban elégséges ahhoz, hogy számos családpolitikai változás hatását megfigyeljük.

Három almintát hoztunk létre három különböző elemzéshez. Az első 2802 olyan válaszadót ölel fel, akinek 1984 és 2003 között született legalább egy gyermeke, függetlenül attól, hogy az érintettek a gyermek születése előtt vagy után volt-e munkavállalói viszonya. Ezt a mintát leíró elemzésre használjuk. Azt szándékozunk feltárni, hogy van-e különbség azon családok között, amelyekben az anya az első gyermeke megszületése előtt dolgozott, illetve amelyekben nem.

Ezután 1577 olyan anyára összpontosítunk, akik első gyermekük megszületése előtt munkavállalói státusban voltak, és akik nem szakították meg munkájukat a szülés után. Multinomiális logitmodell segítségével kimutatjuk, hogy milyen gyermekfelügyelet mellett döntöttek ezek a családok és milyen szempontok szerint.

Végül bemutatunk még két multinomiális logitmodellt, amelyek révén 716 olyan anya jellemzőit elemezzük, akiknek a megadott időtartamban legalább két gyermekük született, és akik a második után is állásukban maradtak. Ezúttal azt tárjuk fel, hogy ki vigyázott a fiatalabb gyermeke első életéve során. Ennek érdekében az egyik modellbe bevonjuk a két testvér közötti különbséget, a másikba pedig azt is, hogy ki vigyázott az első gyermeke egyéves koráig.

Az apa munkahelyének jellemzőit minden esetben alkalmazzuk magyarázó változóként. Ritkán fordul elő, hogy ne rendelkezniénk ezzel az információval, mivel alapvetően kevés gyermek születik párkapcsolaton kívül. Emiatt az ismeretlen munkahelyi státusú apákat a munkanélküliekkel, illetve az egyéb inaktívakkal együtt kezeljük a regressziós modellben. (Az elemzett kérdéseket lásd a függelékben.)

Itt említjük meg, hogy az apáknak 90%-a dolgozik a gyermekek születése előtt, azt követően pedig – az anya viselkedésével szemben – vagy nem változtatnak munkaidejükön, vagy inkább növelik azt.

A kérdések megfogalmazásából egyértelműen kiderül, hogy pénzért folytatótt, rendszeres munkáról, tehát foglalkoztatott státusról van szó, de mivel a felmérés külön nem definiálta, a válaszadók maguk értelmezték azt, hogy mit jelent számukra a munka és a munkavállalás.

Ki dolgozik és ki nem gyermekvállalás előtt és után?

A gyermek születése előtti munkapiaci státus nagymértékben befolyásolja a szülés utáni pozíciót. Nehezebb ugyanis kisgyermekkel munkát találniuk azoknak a nőknek, akik megelőzően nem dolgoztak, mint újra kezdeniük azoknak,

akik csak ideiglenesen hagytak fel foglalkozásukkal. Eszerint nagyobb a valószínűsége annak, hogy szülés után az vállal munkát, aki előtte is dolgozott, mint az, akinek nem volt munkaviszonya.

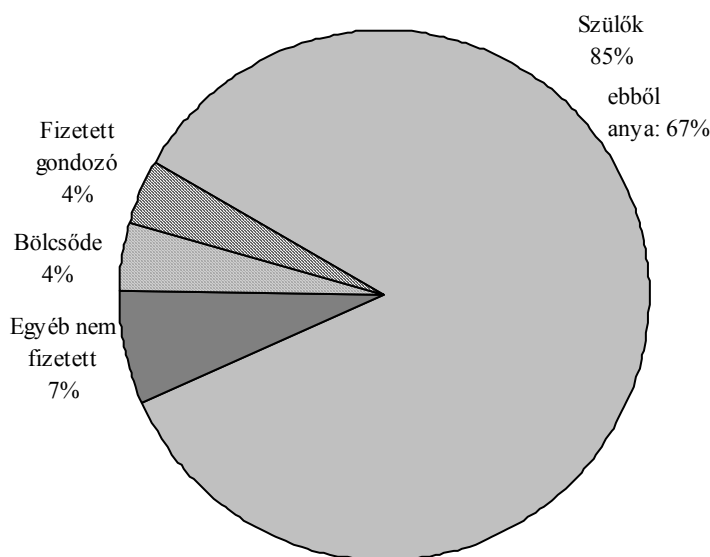
Mintánkban a nők 70%-a dolgozott első gyermeke és 67%-uk második gyermeke megszületése előtt. Az első szülés után a munkavállalók 79%-a folytatta munkáját, de majdnem egyharmaduk valamilyen konkrét változással megpróbálta összeegyeztethetővé tenni ezt a kisgyermek igényeivel: megváltoztatta munkarendjét, beosztását vagy akár munkahelyét, esetleg csökkentette munkaidejét és csak részmunkaidőben dolgozott tovább. A második gyermek megszületése után a munkájukat újra felvevők hányada egy kicsit alacsonyabb volt: 73%.

A nem foglalkoztatott nők körében az első gyermekük megszületése előtt 11% volt a tanulók, 27% a munkanélküliek, 62% pedig a háziasszonyok vagy egyéb inaktívak aránya. Ezek az anyák általában alacsonyabb iskolai végzettségűek, mint foglalkoztatott társaik: 37%-uk legfeljebb az általános iskola nyolc osztályát végezte el, míg a foglalkoztatottaknak 13%-a található ebben a kategóriában. További jellemzőjük, hogy gyakrabban fordulnak elő közöttük külföldi állampolgárok, és átlagban két évvel korábban szülik első gyermeküket, mint a foglalkoztatottak, akiknek fele 28 éves kora után vállalkozott erre. Emellett férjük vagy élettársuk nagyobb valószínűséggel volt ugyancsak inaktív státusban a gyermekvállalás előtt.

Az első gyermek megszületése után a nem foglalkoztatott nők 16%-a keres állást, ugyanakkor a többiek munkapiaci helyzetét ez az esemény nem módosítja. Mindeközben a nem foglalkoztatott nőknek első gyermekük születéséhez képest valamivel hamarabb születik meg a második gyermekük, mint a foglalkoztatottaknak.

Az anya munkapiaci státusa és a gyermekek napközbeni ellátása

Az anya munkapiaci státusától függően más és más felügyel a gyermekekre első életéve során. Azokban a családokban, ahol a nőnek nincs munkaviszonya az első gyermek megszületése előtt, az esetek 85%-ában egyik szülő vállalja ezt a szerepet, és csak a gyermekek 8%-a van fizetett gondozásban, többnyire akkor, ha az anya munkát keres (III. ábra).

Forrás: INED, Családok és munkáltatók c. felmérés, 2004–2005.

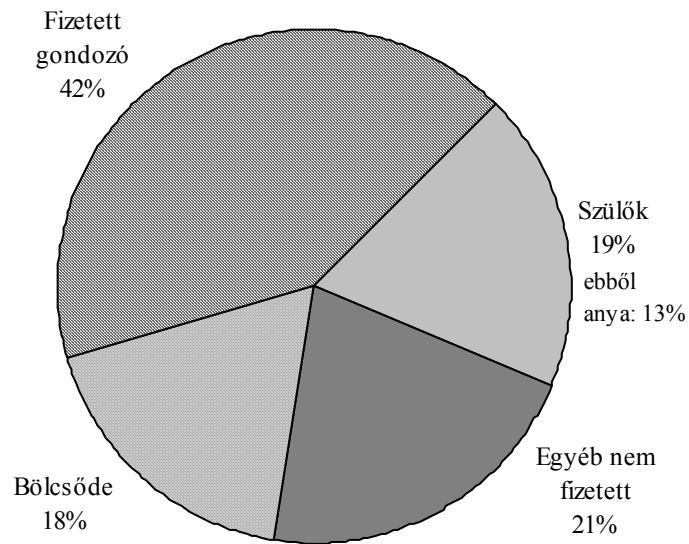
Mintaalanyok: Olyan nők, akiknek első gyermeke 1984 és 2003 között született, és akik nem dolgoztak a születést megelőzően.

Esetszám: 789.

III. A munkaviszonyban nem álló nők első gyermekeinek napközbeni ellátása a gyermek első életéve során

Childcare of first born children of not employed women during the first year

Azoknak a családoknak a 42%-a, amelyekben az anya az első gyermek születését megelőzően dolgozott és a szülést követően folytatta ezt, gyermekfelügyelőt, ezen belül 2%-a házi gyermekfelügyelőt fogad (IV. ábra). Majdnem egynegyedük esetében a szülőkön kívüli más családtag vállalja a gondozást (10-ből 8 esetben a nagyszülőkről van szó), ugyanakkor a gyermekek 18%-a bölcsődébe kerül. Bár az anyák és apák többsége dolgozik, 19%-os arányban fordul elő, hogy a felügyeletet a szülők (beleértve az apákat is) látják el. A jelenség egyrészt az apák munkanélküliségével (3%), másrészt azzal magyarázható, hogy az egyik szülő vállalkozó (4%), ami esetlegesen rugalmasabb munkabeosztást enged meg. Végül szóba jöhet a csökkentett és a részmunkaidő is, ez a családok 12%-ánál jelenik meg.

Forrás: INED, Családok és munkáltatók c. felmérés, 2004–2005.

Mintaalanyok: Olyan nők, akiknek első gyermekük 1984 és 2003 között született, és akik dolgoztak a születés előtt és után is.

Esetszám: 1577.

IV. A munkavállaló anyák elsőszülött gyermekeinek napközbeni ellátása a gyermek első életéve során

Childcare of first born children of employed women during the first year

Ha az első és a második gyermek felügyeletét hasonlítjuk össze mind a munkaviszonyban állók, mind az inaktívak esetében, az tűnik fel, hogy a szülők általában a másodszületteket illetően is ugyanazt a megoldást alkalmazzák, mint az elsőszülötteknél (1. táblázat). A legjellemzőbb ez azokra az esetekre, amikor a szülők gondozták az első gyermeket: ilyenkor 91%-os arányban a második gyermeknél is ez történik. Ha az első gyermek gondozója a szülőkön kívüli nem fizetett személy volt, akkor a másodikra ugyanígy vagy egy másik családtag, vagy barát felügyel, esetleg a szülők maradnak vele. A bölcsődében nevelkedett első gyermeket 46%-os arányban követi ott a testvére, míg az esetek több mint harmadában a szülők maradnak vele, alkalmasint mindkettővel. A fizetett személy megbízása 60%-os részarányban ismétlődik meg a második gyermek esetében.

1. Másodszülött gyermekek felügyelete első életévük során annak függvényében, hogy az elsőszülöttet ki gondozta 1 éves koráig
Childcare of second born children during the first year according to the care used for the first child in the first year

Az elsőszülött gyermek napközbeni ellátása	A másodszülött gyermek napközbeni ellátása				
	szülők	más nem fizetett családtag, barát	bölcsőde	fizetett személy	összesen
Szülők	91	2	2	5	100
Más nem fizetett családtag, barát	41	40	3	16	100
Bölcsőde	34	3	46	17	100
Fizetett személy	31	5	4	60	100

Forrás: INED, Családok és munkáltatók c. felmérés, 2004–2005.

Mintaalanyok: Olyan nők, akiknek legalább két gyermekük született 1984 és 2003 között.

Esetszám: 939.

Felvetődik a kérdés, hogy a gyermek neme befolyásolja-e, hogy ki gondozza első életéve során. Számításaink szerint az, hogy fiú- vagy lánygyermekről van-e szó, egyáltalán nincs erre hatással. Egyes források szerint viszont az óvodába való beiratást illetően vannak nemek szerinti különbségek: a lányokat nagyobb eséllyel iratják be már kétéves korukban, mint a fiúkat⁵ (Blanpain 2006).

Adataink szerint az, hogy a két gyermek azonos nemű-e vagy sem, szintén nem befolyásolja az első év során alkalmazott gyermek-felügyeleti formát.

A továbbiakban kizárólag azokkal a családokkal foglalkozunk, amelyekben az anya a gyermekek megszületése előtt és ezt követően is dolgozott. Ezekben az esetekben ütköznek ki ugyanis a legélesebben a munka és gyermeknevelés összeegyeztetésének problémái. Arra keressük a választ, hogy mely tényezők befolyásolják az egyes gyermekfelügyeleti lehetőségek igénybevételéről hozott döntést.

⁵ A háromévesek beiratkozása után maradt szabad helyekre az óvodák felvehetnek két-éves vagy idősebb gyermekeket.

A változók és a hipotézisek

Három multinomiális logitmodellt mutatunk be, melyek magyarázatot adnak arra, hogy miért az adott napközbeni ellátási formát veszik igénybe a családok. Az első modell az elsőszülött gyermek felügyeletét elemzi, míg a második kettő a másodszülöttét. Ez utóbbiak közül az elsőbe csak egy új változót vonunk be, mégpedig a két gyermek közötti korkülönbséget; a másodikban azt is számításba vesszük, hogy az első gyermekre ki vigyázott az első év során. (Az elemzett kérdéseket lásd a függelékben.)

A függő változó minden esetben az adott gyermek felügyelete. Négy értéket vehet fel aszerint, hogy ki, illetve hol gondozta a gyermeket első életéve során: (1) szülők, (2) más nem fizetett személy, (3) bölcsőde vagy (4) fizetett gondozó. Az utolsó kategória a külső gyermekfelügyelő mellett magában foglalja az elhanyagolható arányt képviselő házi gyermekfelügyelőt is. A (4) képezi a referenciakategóriát, ehhez viszonyítjuk a többi eredményt.

A független változók megegyeznek a három modellben, azzal a különbséggel, hogy az utolsó kettő – mint azt fenn jeleztük – tartalmazza a két gyermek közötti korkülönbséget, illetve az első gyermek felügyeletét leképező változót is (2. táblázat).

Az első változó a gyermek születési évére vonatkozik, és az a célja, hogy rávilágítson a felügyelet igénybevételének a naptári évek során esetlegesen bekövetkező változására. Két kategóriája egyfelől elhatárolja a *külső gyermekfelügyelő alkalmazása után járó családi támogatás* bevezetése előtti és utáni időszakot, másrészt megragadja a külső gyermekfelügyelői engedélyek számának ezzel egy időben megindult növekedését. Azt várjuk, hogy az intézkedés hatályba lépése után megnő a külső gyermekfelügyelő igénybevételének valószínűsége.

A gyermek születési hónapját azért vizsgáljuk, mert feltételezzük, hogy befolyásolja a bölcsődei befogadás esélyét: egy tavasz végén, illetve nyár elején született gyermek, akinek a beiratása szeptemberben válik aktuálissá, könnyebben kap helyet, mint aki nyár végén vagy télen jött világra, ezért felvételét a tanév folyamán kéri.

Az anya életkora a gyermek születésekor azért fontos változó, mert minél magasabb, feltételezhetőleg annál nagyobb valószínűséggel bízzák a gyermeket már első életévében fizetett gondozóra. Ha ugyanis az anya szakmai karrierje előrehaladott stádiumban van, munkaidejének csökkentése erősebben fékezi további felfutását. Valószínűsíthető továbbá, hogy a család ekkor inkább megengedheti magának a fizetett gondozást, mint a fiatalabb szülők, akik gyermekvállalás előtt rövidebb ideig dolgoztak, így egyrészt alacsonyabb a fizetésük, másrészt kevesebb a megtakarított pénzük. Ez utóbbiak tehát nagyobb valószínűséggel fordulnak segítségért családtagjaikhoz, esetleg csökkentik munkaidejüket. Ez az egyetlen kvantitatív változó a modellekben.

Az anya iskolai végzettsége utal a család anyagi és társadalmi helyzetére. A magasabb képzettség feltételezhetően a fizetett felügyelet arányát növeli, legyen az gyermekfelügyelő vagy bölcsőde. Az utóbbiak híre különösen jó az országban, ezért a legiskolázottabb anyák közül is sokan törekednek arra, hogy oda írathassák be gyermeküket. Alacsony végzettség és az ezzel járó alacsony jövedelem növelheti annak valószínűségét, hogy az anya a családtagjai segítségét kéri.

A külföldi állampolgárságú anyák a francia állampolgárságúakhoz viszonyítva feltehetően nagyobb gyakorisággal választják a nem fizetett gyermekfelügyeletet. A franciákra inkább jellemző a folyamatos munkavállalás, mint a külföldiekre, akik közül feltételezhetően többen választják azt a megoldást, hogy csökkentik munkaidejüket, így maguk gondozhatják gyermeküket.

A munka és a szülői szerep támasztotta igények harmonizálásának esélyét az is befolyásolja, hogy az érintettek a köz- vagy a magánszférában, alkalmazottként vagy vállalkozóként dolgoznak-e. A közalkalmazottak átlagosan 36 órás heti munkaideje ugyanis adataink szerint három órával rövidebb, mint a magánszféra alkalmazottaié. Ez a tény megkönnyítheti gyermekük elhelyezését a szigorú nyitvatartási rend szerint működő bölcsődékben, mint ahogy az is, hogy a közsférában általában kiszámíthatóbb a munkarend. A magánszférában dolgozó szülők nagyobb valószínűséggel bízzák gyermeküket fizetett gondozóra, aki rugalmasan alkalmazkodhat a szülők esetleg fluktuáló kötelezettségeihez. A vállalkozói státus egyfelől esélyt ad arra, hogy a szülők maguk vigyázzanak gyermekükre, ugyanakkor általában hátrányos a bölcsődei felvétel szempontjából, mert azt feltételezik róluk, hogy maguk is meg tudják oldani a gyermekfelügyeletet. Emiatt ha a fizetett felügyeletet választják, feltehetően nagyobb arányban veszik igénybe a gondozókat, mint a bölcsődét.

Az anya munkajogi státusának elemzése lehetővé teszi, hogy következtetéseket vonjunk le a részmunkaidőnek a gyermekfelügyeletre gyakorolt hatásáról. Feltételezzük ugyanis, hogy a részmunkaidő a gyermek otthoni nevelésének kedvez, míg a teljes munkaidő elengedhetlenné teszi fizetett személy vagy bölcsőde igénybevételét. Az egyéb munkavállalási formák, mint a rövid, instabil megbízások, illetve szerződések az ezzel járó anyagi bizonytalanság miatt a nem fizetett gyermekfelügyelet választására készítetnek.

A két gyermek közötti korkülönbség hathat a második gyermek felügyeleti módjára. Amennyiben ez kicsi, feltehetően vagy a nem fizetett felügyelet vagy a fizetett gondozó kerül előtérbe, hiszen mindkét esetben egy személy gondozhatja a gyermekeket. Ráadásul a bölcsőde viszonylag költséges, ha két gyermekről van szó. Nagy korkülönbség esetén azonban könnyen előfordulhat, hogy a második gyermek bölcsődébe kerül, míg az idősebb óvodába vagy iskolába jár.

Külön modellben szemléltetjük az első gyermek felügyeletének hatását a második gyermekére. Az első gyermek gondozását leképező változó ugyanis

feltételezhetően semlegesít bizonyos hatásokat, melyek szignifikánsak voltak a második gyermekre vonatkozó első modellben. A második modell segítségével megvizsgáljuk, hogy az összegző változó befolyása ellenére maradnak-e egyéb szignifikáns magyarázó változók.

Semelyik modell sem tartalmaz olyan változókat, amelyek a szülőknek a gyermek születése utáni munkahelyi pozíciójára vonatkozik. Nincs ugyanis lehetőség arra, hogy feltárjuk a kettő közötti ok-okozati összefüggést. Az adatokból nem lehet választ adni például arra, hogy az anya azért vállalt-e részmunkaidőben munkát, hogy az idő többi részét megszületett gyermekével tölthesse, vagy pedig azért, mert nem talált megfelelő megoldást a gondozásra. Emiatt kizártuk az elemzésből ezeket a változókat, és csak a szülés előtti munkahelyi pozíciót vizsgáljuk, amelynek elfoglalása túlnyomórészt a jövőbeli gyermekvállalástól függetlenül történt.

2. A modellekben előforduló magyarázó változók
Explanatory variables in the models

A változó megnevezése (a modell sorszáma)	Válaszkategóriák
A gyermek születési éve (1) (2) (3)	1984 és 1991 között 1992 és 2003 között
A gyermek születésének hónapja (1) (2) (3)	Áprilistól júniusig Júliustól októberig Novembertől márciusig
Az anyának a gyermek születésekor betöltött életkora (1) (2) (3)	Kvantitatív változó
Az anya legmagasabb iskolai végzettsége (1) (2) (3)	Legfeljebb 8 általános iskolai osztály Szakmunkásképző Érettségi 2 éves egyetemi diploma 2 éves egyetemi diplománál magasabb
Az anya állampolgársága (1) (2) (3)	Francia Egyéb
Az anya munkapiaci helyzete a gyermek születése előtt (1) (2) (3)	Teljes munkaidő, hat hónapnál hosszabb munkavisztonnyal Részmunkaidő, hat hónapnál hosszabb munkavisztonnyal Egyéb: teljes és részmunkaidő, rövidebb munkavisztonnyal
Az anya munkahelye a gyermek születése előtt (1) (2) (3)	Közalkalmazott, köztisztviselő Egyéb
Az apa munkahelye a gyermek születése előtt (1) (2) (3)	Közalkalmazott, köztisztviselő Állami vagy magánvállalati alkalmazott Vállalkozó vagy vállalatvezető Ismeretlen, munkanélküli, inaktív
Korkülönbség az első két gyermek között (2) (3)	0–2 év 3–4 év 5 év vagy több
Az első gyermek napközbeni elhelyezése az első életéve során (3)	Szülők Egyéb nem fizetett személy Bölcsőde Fizetett gondozó

Eredmények

Az eredmények azt mutatják, hogy a feltételezések nagy része beigazolódott (3. táblázat). Az anya életkora a gyermek születésekor, az anya legmagasabb iskolai végzettsége, állampolgársága és a szülők munkapiaci helyzete a várt irányban befolyásolja azt, hogy az elsőszülött gyermek első életéve során milyen típusú gondozásban részesül.

A gyermek születési évére vonatkozó eredmények arra utalnak, hogy az 1991-es családtámogatási intézkedések hatására valóban gyakrabban vigyáztak fizetett gyermekfelügyelők a kisgyermekekre ez idő után, mint korábban. Arra is fény derül, hogy nem arról van szó, hogy 1991 után a be nem jelentett gondozók – az új intézkedés miatt – bejelentésre kerültek, és emiatt nőtt meg az engedélyek száma, hanem hogy valóban a gondozónők száma növekedett.

A legerősebb hatása az anya képzettségének van: a középfokúnál alacsonyabb iskolai végzettség esetén nagyobb valószínűséggel marad ő maga, esetleg az apa vagy más családtag a gyermekkel, míg a magasabb végzettségűek nagyobb valószínűséggel bízzák a gyermeket külső gondozóra.

A gyermek születési hónapjának szerepéről tett feltételezésünk csak részben igazolódott. A várakozásnak megfelelően a télen született gyermekekhez képest a nyár második felében, illetve ősszel világra jöttek ritkábban kerülnek első életévükben bölcsődébe, mint fizetett gondozóhoz. De a tavasz végi, nyár eleji gyermekek – úgy tűnik – nem lesznek nagyobb valószínűséggel bölcsődések, mint az év többi részében születettek.

Modellünk szerint az anya részmunkaidős foglalkoztatása nem befolyásolja a gyermek elhelyezését, noha az egyértelműen kiderül, hogy a bizonytalan munkapiaci pozícióban levőkhöz képest a teljes munkaidőben és 6 hónapnál hosszabb ideje foglalkoztatott anyák nagyobb eséllyel bízzák gyermeküket fizetett gondozóra, mint választják valamelyik nem fizetett formát.

3. A munkavállaló anyák elsőszülött gyermekeinek napközbeni ellátása
a gyermek első életéve során
Childcare of first born children during the first year among employed mothers

Megnevezés	Szülők vs. fizetett gondozó	Nagyszülők vagy egyéb nem fizetett vs. fizetett gondozó	Bölcsőde vs. fizetett gondozó
<i>A gyermek születési éve</i>			
1984 és 1991 között	0,05	0,28***	0,24***
1992 és 2003 között	0 (ref.)	0 (ref.)	0 (ref.)
<i>A gyermek születésének hónapja</i>			
Áprilistól júniusig	-0,18	-0,01	0,02
Júliustól októberig	0,04	-0,05	-0,24**
Novembertől márciusig	0 (ref.)	0 (ref.)	0 (ref.)
<i>Az anya életkora az első gyermek születésekor</i>			
	-0,02	-0,05***	-0,02*
<i>Az anya legmagasabb iskolai végzettsége</i>			
8 általános vagy kevesebb	0,60***	0,67***	-0,08
Szaktunskáképző	0,24*	0,38***	-0,09
Érettségi	0 (ref.)	0 (ref.)	0 (ref.)
Kétéves egyetemi diploma	-0,57***	-0,30*	0,21
Magasabb, mint két éves egyetemi diploma	-0,30*	-0,69***	0,03
<i>Az anya állampolgársága</i>			
Francia	0 (ref.)	0 (ref.)	0 (ref.)
Egyé	0,48***	0,50***	0,35*
<i>Az anya munkaviszonya az első gyermek megszületése előtt</i>			
Teljes munkaidő, hosszú távú szerződéssel	-0,54***	-0,28**	-0,01
Részmunkaidő, hosszú távú szerződéssel	0,17	0,01	-0,07
Egyéb	0 (ref.)	0 (ref.)	0 (ref.)
<i>Az anya munkahelye az első gyermek megszületése előtt</i>			
Közalkalmazott, köztisztviselő	0,01	0,01	0,29***
Egyéb	0 (ref.)	0 (ref.)	0 (ref.)
<i>Az apa munkahelye az első gyermek megszületése előtt</i>			
Közalkalmazott, köztisztviselő	-0,24	-0,08	0,30*
Állami vagy magánvállalati alkalmazott	0 (ref.)	0 (ref.)	0 (ref.)
Vállalkozó vagy vállalatvezető	0,45**	0,17	-0,45*
Ismeretlen, munkanélküli, egyéb inaktív	0,04	-0,10	0,18

***: $p < 1\%$; **: $p < 5\%$; *: $p < 10\%$.

Forrás: INED, Családok és munkáltatók c. felmérés, 2004–2005.

Mintaalanyok: Olyan nők, akiknek első gyermeke 1984 és 2003 között született, és akik dolgoztak a születés előtt, és utána is.

Esetszám: 1577.

A másik két modell (4. táblázat) a második gyermek felügyeleti módját vizsgálja. Tartalmazza ugyanazokat a változókat, mint az első, és kibővíti egyfelől a két gyermek közötti korkülönbséggel, másfelől az első gyermek felügyeleti formájával.

Az első bővítéssel kapott eredmények ismerősek: a második gyermek felügyeletét ugyanazok a tényezők befolyásolják, mint az elsőét. Van azonban néhány változó, melyek hatása csökkent vagy teljesen eltűnt. Ilyen a második gyermek születési éve és hónapja, valamint az anya állampolgársága: mindkettő indifferenssé vált. Új megfigyelés viszont, hogy az anya teljes munkaidős és hat hónapnál tartósabb munkaviszonya csökkenti annak valószínűségét, hogy a második gyermek bölcsődébe kerüljön, ehelyett gyakrabban kap külső gondozót. Ez feltehetően jobb megoldás az olyan szülők számára, akiknek idősebb gyermekére is ugyanaz a gondozó vigyáz. Elképzelhető olyan eset is, hogy a fiatalabb gyermek gondozója elhozza az idősebbet az óvodából vagy az iskolából, a szülők pedig munkaidejük után hozzá mennek mindkettőért.

A két gyermek közötti korkülönbségre vonatkozó eredmények igazolják azt a feltételezést, hogy kis, maximum kétéves korkülönbség esetén a szülők a bölcsődei elhelyezéssel szemben előnyben részesítik azt a megoldást, hogy egy személy vigyázzon a második gyermekre, ő viszont inkább fizetett gondozó, mint a nagyszülő vagy más családtag. Ha a korkülönbség nagy, 5 év vagy több, ennek az ellenkezője igaz: a második gyermekre nagyobb valószínűséggel vigyáz egy családtag vagy ismerős, mint külső gondozó. Elképzelhető, hogy kettő két éven aluli kisgyermeket nehezebben vállalnak el a nagyszülők. Ha egy kicsiről vagy olyan nagycsoportos óvodásról van szó, akire csak este kell vigyázni, nagyobb a vállalkozó kedvük.

A második gyermek felügyeletére vonatkozó második modell a két gyermek közötti korkülönbségen kívül azt is tartalmazza, hogy első életéve során ki gondozta az elsőt. Ez a változó az előző modellekben érvényesülő számos hatást semlegesít. Így kisebb a súlya az anya iskolai végzettségének, teljesen elvészítik jelentőségüket az apa munkahelyének jellemzői, és csökken az anya munkahelyi kondícióinak hatása is.

A leglátványosabban az első gyermek felügyeletének hatása jut érvényre. Ahogy erre már a keresztátlából következtethettünk, az esetek túlnyomó többségében a szülők ugyanarra a személyre vagy intézményre bízzák a második gyermeket, mint akire az elsőt, és ez akkor is így van, ha a többi változót kontrolláljuk. Ugyanakkor az is kiderül, hogy amennyiben az első gyermekre a nagyszülők vagy barátok, családtagok vigyáztak, akkor a második gyermeket nagyobb eséllyel bízzák külső gondozóra, mint a bölcsődére.

folytatás

	Szülők vs. fizetett gondozó	Nagy- szülők vagy egyéb nem fizetett vs. fizetett gondozó	Bölcsőde vs. fizetett gondozó	Szülők vs. fizetett gondozó	Nagy- szülők vagy egyéb nem fizetett vs. fizetett gondozó	Bölcsőde vs. fizetett gondozó
--	--------------------------------------	---	--	--------------------------------------	---	--

Az anya munkahelye a második gyermek megszületése előtt

Közalkalmazott, köztisztviselő	-0,01	-0,07	0,34***	0,04	-0,14	-0,29*
Egyéb	0 (ref.)	0 (ref.)	0 (ref.)	0 (ref.)	0 (ref.)	0 (ref.)

Az apa munkahelye a második gyermek megszületése előtt

Közalkalmazott, köztisztviselő	-0,09	0,46	-0,34	-0,17	0,43	-0,13
Állami vagy magánvállalati alkalmazott	0 (ref.)	0 (ref.)	0 (ref.)	0 (ref.)	0 (ref.)	0 (ref.)
Vállalkozó vagy vállalatvezető	0,67**	0,25	-0,35	0,44	0,29	-0,05
Ismeretlen, munkanélküli, egyéb inaktív	0,01	-0,61	0,09	0,19	-0,53	0,30

Korkülönbség az első két gyermek között

0–2 év	0,05	-0,62***	-0,27	0,09	-0,56**	-0,52**
3–4 év	0 (ref.)	0 (ref.)	0 (ref.)	0 (ref.)	0 (ref.)	0 (ref.)
5 és vagy több	-0,21	0,40*	0,14	-0,11	0,34	0,54**

Az első gyermek felügyelete első életéve során

Szülők				2,36***	-0,37	0,12
Nagyszülők vagy egyéb nem fizetett				-0,42	2,08***	-0,85**
Bölcsőde				-0,036	-0,27	2,34***
Fizetett gondozó				0 (ref.)	0 (ref.)	0 (ref.)

***: p<1%; **: p<5%; *: p< 10%.

Forrás: INED, Családok és munkáltatók c. felmérés, 2004–2005.

Mintaalanyok: Olyan nők, akiknek második gyermeke 1984 és 2003 között született, és akik dolgoztak az első és a második születés előtt és utána is.

Esetszám: 716.

Összegzés és következtetések

A francia nők magas foglalkoztatottsága, valamint az a tény, hogy gyermeküket gyakran már néhány hónapos korukban külső napközbeni felügyeletre bizzák, alapvető fontosságúvá teszik a napközbeni gyermekellátás elérhetőségét, megfelelő színvonalát és megfizethető voltát. A felügyeleti rendszer kihat

ugyanis a munkavállalás és gyermekvállalás összeegyeztetésére, ami megkönnyíti a gyermekvállalási tervek megvalósítását.

Franciaországban a napközbeni gyermekfelügyeletnek számos változata ismert, és az ezzel járó költségek terhét több családpolitikai támogatás is enyhíti.

Ennek ellenére a munkavállaló szülők választásukban korlátozottak. Az ellátási kínálat a lakhelyen és annak ára ugyanis nagymértékben behatárolja a lehetséges döntések körét.

Eredményeinkből kiderült, hogy a szülők számos tulajdonsága is befolyásolja, hogy milyen felügyeletre bízzák gyermeküket első éve során. Így az alacsony iskolai végzettségű, valamint a bizonytalan munkahelyi státusú anyák nagyobb valószínűséggel maradnak maguk gyermekükkel vagy bíznak meg gondozásával valakit az ismerőseik közül. Ezzel szemben a fizetett ellátást preferálják a magasan képzett, a tartósan (legalább 6 hónapja) foglalkoztatott, teljes munkaidőben dolgozó anyák.

A külföldi állampolgárságú anyák nagyobb valószínűséggel íratják gyermeküket bölcsődébe mint a franciák, és ez – a magánszférában dolgozókkal szemben – igaz a közszférában foglalkoztatott szülőkre is. Ugyanakkor az 1991-ben bevezetett családpolitikai intézkedéseket követően az elsősülöttek nagyobb gyakorisággal kerülnek fizetett gondozóhoz, mint bölcsődébe, az anyagi támogatásnak köszönhetően.

A másodsülöttek gondozását szinte ugyanazok a tényezők befolyásolják, mint az elsősülöttekét, és a munkavállaló szülők jellemzően ugyanazt a felügyeleti formát veszik igénybe másodsorra is. Ez utalhat akár a már megismert ellátás kedvező megítélésére is. Bizonyítékunk nincs, hiszen semmiféle információval nem rendelkezünk arról, hogy szabad választásról vagy pedig kényszermegoldásról van-e szó. Más megközelítésben azonban az az interpretáció is szóba jöhet, hogy nehéz váltani a napközbeni ellátások között. Elképzelhető például, hogy másodsülött gyermeket nehezebben vesznek fel a bölcsődében, ha tudják, hogy a szülők az elsősülött felügyeletét is meg tudták másként oldani.

Eredményeink arra engednek következtetni, hogy adott szociális és munkahelyi feltételek mellett a szülők valójában szűk határok között választhatnak a különböző ellátási formák közül. Ez azt jelenti, hogy a látszólag mindenki számára elérhető gondozási rendszer nem általános érvénnyel könnyíti meg a munka melletti gyermekvállalást. Az alacsony képzettségű és bizonytalan munkahelyi státusú nők számára még a támogatásokkal együtt is gondot okoz a megfelelő napközbeni felügyelet megtalálása, illetve költségeinek fedezése.

Tovább lehetne lépni az elemzésben, ha lennének információink arról, hogy a szülők miért az adott gondozási formát vették igénybe, és hogy az egyes változatokból milyen volt a kínálat a gyermek lakhelyén. Ezek az adatok lehetővé tennék ok-okozati összefüggések feltárását is.

ADATFORRÁS

INED – INSEE (2004–2005): Családok és munkáltatók c. felmérés, egyéni kérdőív
<http://www-efe.ined.fr/>

IRODALOM

- Ahn, Namkee – Mira, Pedro (2002): A note on the changing relationship between fertility and female employment rates in developed countries. *Journal of Population Economics*, 15. 4. 667–682.
- Bailleau, Guillaume (2007): L'accueil collectif et en crèche familiale des enfants de moins de 6 ans en 2005. *Études et Résultats*, n°548, DREES.
- Blanpain, Nathalie – Momic, Milan (2007): Les assistantes maternelles en 2005. *Études et Résultats*, n°581, DREES.
- Blanpain, Nathalie (2006): Scolarisation et modes de garde des enfants âgés de 2 à 6 ans. *Études et Résultats*, n°497, DREES.
- Bianchi, M. Suzanne (2000): Maternal employment and time with children: dramatic change or surprising continuity? *Demography*, 37. 4. 401–414.
- Damon, Julien – Croutte, Patricia – Hatchel, Georges (2003): Les opinions sur les modes de garde des jeunes enfants. Données CREDOC, *L'e-ssentiel*, n°11, CNAF – DSER.
- Eurostat (2008): Le taux d'emploi dans l'UE27 en hausse à 65,4% en 2007. *Communiqué de presse*, 104.
- Förster, Michael – d'Ercole, Mira M. (2005): Income distribution and poverty in OECD countries in the second half of the 1990s. *OECD Social employment and Migration Working Papers*, no. 22, OECD Publishing.
- INSEE (2008): Enquêtes annuelles de recensement 2004 à 2007. L'activité des femmes est toujours sensible au nombre d'enfants. *INSEE Première*, n°1171.
- James-Burdumy, Susanne (2005): The effect of maternal labor force participation on child development. *Journal of Labor Economics*, 23. 1. 177–211.
- KSH (2005): *Statisztikai Évkönyv 2005*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- KSH (2000): *A gyermekes családok támogatásának egyes formái*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- Legendre, François – Lorgnet, Jean-Paul – Mahieu, Ronan – Thibault, Florence (2003): Etat des lieux des prestations petite enfance avant la mise en place de la prestation d'accueil du jeune enfant. *L'e-ssentiel*, n°16, CNAF – DSER.
- Neyer, Gerda (2006): Family policies and fertility in Europe. Fertility policies at the intersection of gender policies, employment policies and care policies. *MPIDR Working paper*, 2006-010.
- NM (1998): 15/1998. (IV. 30) Népjóléti minisztériumi rendelet II. Fejezet, 3. Cím http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99800015.NM
- OCDE (2007a): *Bébés et employeurs: comment réconcilier travail et vie familiale. Synthèse des résultats dans les pays OCDE*, Éditions de l'OCDE, Paris.
- OCDE (2007b): *Petite enfance, grands défis II. Éducation et structures d'accueil*. Éditions de l'OCDE, Paris.

- OCDE (2001): *Petite enfance, grands défis. Education et structures d'accueil*. Editions de l'OCDE, Paris.
- Pailhé, Ariane – Solaz, Anne (2006): Vie professionnelle et naissance : la charge de la conciliation repose essentiellement sur les femmes. *Population et Sociétés*, n°426, INED.
- Richet-Mastain, Lucile (2007): Bilan démographique 2006 : un excédent naturel record. *INSEE Première*, n°1118.
- Rindfuss, R. Ronald – Brewster, L. Karin (1996): Childbearing and fertility. *Population and Development Review*, 22. 258–289.
- Toulemon, Laurent – Pailhé, Ariane – Rossier, Clémentine (2008): France: high and stable fertility. *Demographic Research*, 19. 503–556.
- Toulemon Laurent – Leridon, Henri (1999): La famille idéale: combien d'enfants, à quel âge? *INSEE Première*, n°652.
- VID – IIASA – PRB (2008): *European Demographic Data Sheet 2008*. <http://www.oeaw.ac.at/vid/datasheet/index.html>
- Waldfoegel, Jane – Han, Wen-Jui – Brooks-Gunn, Jeanne (2002): The effects of maternal employment on child cognitive development. *Demography*, 39. 2. 369–392.

FÜGGELÉK – Az elemzéshez felhasznált kérdések

1. Az igénybe vett gyermekfelügyeletre vonatkozó kérdések:

- Első életéve során napközben legtöbbször hol volt <a gyermek keresztnéve>?
 - i. Bölcsődében vagy más kollektív gyermekmegőrzőben
 - ii. Otthon
 - iii. Valaki másnál
 - iv. Egyéb helyen

Amennyiben a válasz nem a):

- Ki vigyázott rá legtöbbször?
 - v. Maga a válaszadó
 - vi. A gyermek másik szülője
 - vii. A gyermek nagyanja, nagyapja
 - viii. A családhoz vagy a háztartáshoz tartozó másik személy, akinek ezért nem fizettek (testvérek, ...)
 - ix. Más személy, akinek fizettek (barát, szomszéd)
 - x. Fizetett személy (gyermekfelügyelő)

2. A szülők munkahelyi helyzete a gyermek születése előtt

- Mi jellemezte az Ön helyzetét az alábbi állítások közül <a gyermek keresztnéve> megszületése előtt?
 - i. Dolgozott
 - ii. Katona volt
 - iii. Munkanélküli volt
 - iv. Tanuló, diák vagy nem fizetett gyakornok volt
 - v. Háztartásbeli vagy egyéb inaktív volt

Kérdés azokhoz a személyekhez, akik dolgoztak a gyermek születése előtt:

- Milyen formában dolgozott?
 - vi. Függetlenként, vállalkozóként
 - vii. Családi segítőként
 - viii. Alkalmazottként

Az alkalmazottnak feltett kérdés:

- Ki volt a munkáltatója?
 - ix. Az állam
 - x. Kerületi, területi képviselet
 - xi. Egy vagy több magánszemély
 - xii. Állami vagy magánvállalat, egyesület
- <Gyermek keresztnéve> megszületése előtt, milyen munkaszerződése volt ezen a munkahelyen?
 - xiii. Határozatlan idejű szerződés
 - xiv. Határozott idejű szerződés, tanulmányi szerződés, időszakos szerződés
 - xv. Nem volt semmilyen szerződése

3. Munkahelybeli változások a gyermek megszületése után

Kérdés azoknak, akik dolgoztak a gyermek megszületése előtt:

– A gyermek megszületése után mi jellemezte munkahelyi helyzetét?

- i. Megváltozott a munkahelye
- ii. Megváltozott a beosztása ugyanazon a munkahelyen
- iii. Felmondott vagy abbahagyta a munkáját
- iv. Munkanélküli lett
- v. Elkezdett részmunkaidőben dolgozni
- vi. Teljes időben kivette a gyermeknevelési szabadságot
- vii. Megváltoztatta munkarendjét a régi munkahelyén
- viii. Ezek közül semmilyen változás nem volt

– A gyermek megszületése után mi jellemezte munkahelyi helyzetét?

- ix. Csökkentette munkaidejét vagy munkahelyi kötelességeit
- x. Növelte munkaidejét vagy munkahelyi kötelességeit (túlórázott, teljes munkaidőre váltott, ...)
- xi. Megváltoztatta munkarendjét a munkaidejének változtatása nélkül
- xii. Ezek közül semmilyen változás nem volt

Ugyanezeket a kérdéseket a gyermek másik szülőjére vonatkozóan is feltették, ha őt magát nem interjúvolták meg.

Ezeket a kérdéseket kívül naplóban rögzítették a megkérdezettek munkahelyi változásait, továbbá a:

- a) tanulmányi időszakokat,
- b) részmunkaidős időszakokat,
- c) teljes munkaidős időszakot,
- d) 6 hónapnál hosszabb ideig tartó szerződéseket,
- e) munkanélküli időszakokat,
- f) a más okokból inaktív időszakokat.

Tárgyszavak:

Gyermekintézmény
Társadalmi juttatás
Női munkavállalás
Családpolitika

**WHO CARES FOR THE CHILDREN WHILE THEIR PARENTS ARE AT
WORK? ANALYSIS OF THE CARE OF FIRST- AND SECOND BORN
INFANTS AGED BELOW ONE IN FRANCE**

Abstract

Availability and accessibility of childcare services for very young children is an important factor in the work-family balance, which can also influence the realisation of fertility projects.

This article analyses the childcare of infants aged below one in families where the mother had paid work before the birth and where she continues working after the two first births. Many French mothers are in this situation, especially since before 2004 there was no paid parental leave for the first child in France, except for sixteen weeks of maternity leave. We want to know how these children are cared for during their first year of life and on which factors this care depends.

Indeed, according to their financial possibilities, according to what they think to be the best for their child, and which care is available close to their home, the families can use different types of care. Either unpaid care, so mainly the grand-parents or other members of the family, or, more often, paid care: a day-care centre or a child minder, who cares for two or three children from different families, generally in her own home.

The presentation of French family policy measures suggests that all families where the parents work have equal access to paid child care according to their resources. However, empirical results and more precisely, multinomial logit models show that important differences can be found, especially according to the mother's level of education and her work: a low educational level, like unstable work, reduces the probability of using paid childcare. Parents will rather arrange to care for the child themselves or ask for aid from the grand-parents or other members of the family.